

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 343.97

Рибалка Н.О.,

*Радник ректора Національної академії прокуратури України,
доктор юридичних наук, доцент
rybaha@ukr.net*

Загорська О.І.,

*виконувач обов'язків начальника
відділу підвищення кваліфікації прокурорів
з питань запобігання корупції
інституту підвищення кваліфікації прокурорів
Національної академії прокуратури України
zagorskaolga@ukr.net*

ДО ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИМ ЗЛОЧИНАМ

Розглянуто особливості сучасного стану запобігання корупції, корупційним злочинам зокрема, в Україні. Розкрито основні проблеми в реалізації державної антикорупційної політики. Автором зауважено, що вітчизняні та іноземні вчені у своїх дослідженнях стверджують, що ефективного результату в сфері запобігання корупції можна досягти лише завдяки поєднанню різних антикорупційних заходів. Звертається увага, що боротьба з проявами корупційних діянь повинна ґрунтуватися на поєднанні профілактичних, правоохоронних і репресивних заходів. Автором також відзначається, що пріоритет необхідно надавати профілактичним заходам загальносоціального і спеціального кримінологічного спрямування. Визначено недоліки забезпечення запобігання корупційній злочинності, функціонування спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції. Запропоновано комплекс заходів, спрямованих на зниження рівня корупційної злочинності. На думку автора, ефективними засобами уникнення корупційних ризиків мають стати скорочення дискреційних повноважень та відкриття доступу до інформації, якою володіють органи публічної влади. Серед важливих напрямків також вважається доступ до інформації, що є необхідним інструментом для проведення журналістських розслідувань, стимулювання громадянської активності в антикорупційній сфері, оскільки в демократичній державі активним суб'єктом антикорупційної політики має бути громадянське суспільство.

Підсумовано, що державна політика у сфері протидії корупції не має системного характеру, а дії державних органів не є скоординованими та злагодженими. Автор акцентує, що на шляху до викорінення корупції, її нетерпимість стала частиною нашої загальнонаціональної культури, складовою менталітету нації.

Ключові слова: корупція; корупційні прояви; державна політика; стан запобігання корупції; заходи; законодавство; повноваження.

Rybalka N., Zagorska O. TO THE PROBLEM OF IMPROVEMENT OF LEGISLATIVE SUPPORT AND PREVENTION OF CORRUPTION CRIMES

The peculiarities of the current state of prevention of corruption, corruption crimes in particular, in Ukraine are considered. The main problems in the implementation of the state anti-corruption policy are revealed. The author points out that national and foreign scientists in their research claim that effective results in the field of corruption prevention can be achieved only through the combination of various anti-corruption measures. Attention is drawn to the fact that the fight against corruption should be based on a combination of preventive, law enforcement and repressive measures. The author also notes that priority should be given to preventive measures of general social and special criminological direction. A set of measures aimed at reducing the level of corruption crime is proposed. According to the author, reducing the discretionary powers and opening up access to information held by public authorities should be effective means of avoiding corruption risks. since in a democratic state civil society should be an active subject of anti-corruption policy.

It is summarized that the state anti-corruption policy is not systematic, and the actions of the state bodies are not coordinated and coordinated. The author emphasizes that on the path to eradicating corruption, its intolerance has become part of our nationwide culture, a component of the nation's mentality.

Key words: corruption; corruption manifestations; public policy; state of prevention of corruption; activities; legislation; powers.

Постановка проблеми. У 2018 році соціологічною групою «Рейтинг» на замовлення Міжнародного республіканського інституту проведено дослідження під назвою «Четверте всеукраїнське муніципальне опитування». Результати вказаного дослідження засвідчили, що корупція залишається ключовим викликом для громадян України, які вважають особливо проблемними медичні та освітні установи. В середньому 12 % респондентів повідомляють про дачу хабарів у навчальних закладах протягом останніх двох років і водночас в

середньому 27 % заявили про дачу хабара в медичних установах за цей же період часу [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. З огляду на безперечну актуальність питань протидії корупції чимало вітчизняних учених і практиків здійснюють дослідження в цьому напрямі. Фундаментальні та прикладні аспекти корупції як явища та її окремих проявів розглядалися у працях П.П. Андрушка, Ю.М.Бисаги, В.М. Гаращука, О.З. Гладуна, В.С.Журавського, З.А.Загинеї Заболотенко, О.Г.Кальмана, О.М.Литвака, М.І.Мельника, Д.Г.Михайленка, М.І. Михальченка, Є.В. Невмержицького, В.В.Сухоноса, М.І.Хавронюка, Г.Л.Шведової та інших. Проте сучасний стан протидії корупції, ключові тенденції, що його характеризують, потребують переосмислення з урахуванням досвіду застосування оновленого антикорупційного законодавства та результатів реформування системи суб'єктів, що реалізують державну антикорупційну політику.

Метою статті визначено характеристику феномену запобігання корупції в Україні, рівнів на яких воно здійснюється, системи органів, які здійснюють заходи щодо запобігання корупції, оцінку визначальних недоліків в організації діяльності державних органів щодо протидії корупції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як зазначено в Антикорупційній стратегії на 2014-2017 роки, саме корупція є однією з причин, що призвела до масових протестів в Україні наприкінці 2013 року – на початку 2014 року. Високий показник сприйняття корупції громадянами пояснюється відсутністю дієвих реформ у сфері протидії корупції та неефективною діяльністю органів правопорядку щодо виявлення корупційних правопорушень та притягнення винуватців до відповідальності [2].

Очевидно, що запобігання корупції має складати пріоритетний напрямок державної політики. Як тут не згадати думку Арістотеля, який стверджував, що «благо усюди і завжди залежить від дотримання двох умов: а) правильної постановки кінцевої мети будь-якої діяльності; б) вибору відповідних засобів, що ведуть до досягнення мети» [3, с. 352].

Втім Україною досі не прийнято Антикорупційної стратегії на 2018-2020 роки. Цей документ є підставою для розробки і затвердження Державної програми з впровадження антикорупційної стратегії, де вже більш чітко і конкретизовано передбачається план дій кожного з уже створених державних органів антикорупційного спрямування та інших органів державної влади. Як наслідок, через відсутність стратегії антикорупційні органи діють незлагоджено. Таким чином, можна з впевненістю констатувати, що на сьогодні в Україні фактично відсутня ефективна стратегія протидії корупції, яка б враховувала гостроту проблеми та актуальність ситуації.

Запобіганням злочинності в кримінології традиційно вважається багаторівнева система заходів, спрямованих на виявлення, мінімізацію чи нейтралізацію причин та умов злочинності в цілому та окремих її видів зокрема.

Так, О.В.Шемякін пропонує розглядати протидію корупційній злочинності у широкому та вузькому розумінні. Так, у широкому - це складне, збірне поняття, в якому відображається теорія і практика специфічної державно-управлінської діяльності та приватних ініціатив, спрямованих на недопущення вчинення корупційних злочинів, усунення їх причин і умов, переривання злочинної діяльності на різних стадіях її розвитку та здійснення, притягнення винних до кримінальної відповідальності і покарання. У вузькому значенні – це кримінально-правова реакція суспільства на вчинені корупційні злочини [4, с. 16].

Вітчизняні та іноземні вчені у своїх дослідженнях стверджують, що ефективного результату в сфері запобігання корупції можна досягти лише завдяки поєднанню різних антикорупційних заходів. Ця думка також підтверджується в працях як теоретиків, так і практиків, які вважають, що боротьба з проявами корупційних діянь повинна ґрунтуватися на поєднанні профілактичних, правоохоронних і репресивних заходів. При цьому пріоритет необхідно надавати профілактичним заходам загальносоціального і спеціального кримінологічного спрямування [5].

Традиційно суб'єктами реалізації будь-якої політики виступають органи державної влади *загальної та спеціальної компетенції*.

Органами спеціальної компетенції є, зокрема:

- Національне антикорупційне бюро України, яке займається попередженням, виявленням, припиненням, розслідуванням та розкриттям корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобіганням вчиненню нових.

- Національне агентство з питань запобігання корупції, що є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, забезпечення формування та реалізації державної антикорупційної політики, розроблення проектів нормативно-правових актів з цих питань;

- органи прокуратури. Відповідно до ст.ст. 1, 2 Закону України «Про прокуратуру» прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку передбаченому законодавством, здійснює функції підтримання публічного обвинувачення в суді, нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави [6];

- органи Національної поліції. Згідно зі ст. 23 Закону України «Про національну поліцію» поліція відповідно до покладених на неї завдань здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень; виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення, вживає заходів з метою виявлення

кримінальних правопорушень; припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення; здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності [7].

Таким чином, діяльність цих правоохоронних органів у протидії вказаним видам злочинів спрямована як на боротьбу із уже вчиненими корупційними злочинами, так і має як профілактичну спрямованість. Так, спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції в порядку ч. 3 ст. 65 Закону України «Про запобігання корупції» з метою виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню корупційного правопорушення шляхом проведення службового розслідування мають право вносити подання, а Національне агентство – припис керівнику органу, підприємства, установи, організації, в якому працює особа, яка вчинила корупційний злочин [8].

Важливо наголосити, що запорукою успішної роботи спеціально уповноважених органів, які реалізують державну антикорупційну політику, є забезпечення гарантій незалежної діяльності, широка участь у діяльності цих органів громадянського суспільства, співпраця з органами державної влади та місцевого самоврядування, належний рівень фінансового забезпечення.

Органи влади загальної компетенції як суб'єкти антикорупційної діяльності одночасно виступають суб'єктами з підвищеним корупційним ризиком та характеризуються [9, с. 23]:

- володінням повноваженнями, що пов'язані з розподілом значних фінансових ресурсів,
- високим ступенем свободи дії, що пов'язаний зі специфікою управлінської діяльності,
- широтою контактів з іноземними організаціями, фондами, інвесторами.

Аналізуючи положення антикорупційного законодавства, до таких таких суб'єктів можна віднести:

- Президента України - у межах своїх повноважень він затверджує загальнонаціональні програми, концепції тощо;

- Верховну Раду України. Саме нею визначаються засади антикорупційної політики (Антикорупційна стратегія). Крім того, не пізніше 1 червня проводить парламентські слухання з питань ситуації щодо корупції, затверджує та оприлюднює щорічну національну доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики.

- Кабінет міністрів України, який затверджує державну програму з виконання Антикорупційної стратегії;
- керівників державних органів, визначених статтею 19 Закону України «Про запобігання корупції».

У вказаних органах приймаються антикорупційні програми, які підлягають погодженню Національним агентством та серед іншого повинні передбачати визначення засад загальної відомчої політики щодо запобігання та протидії корупції у відповідній сфері, заходи з їх реалізації, а також з виконання антикорупційної стратегії та державної антикорупційної програми; оцінку корупційних ризиків у діяльності органу, установи, організації, причини, що їх породжують та умови, що їм сприяють; заходи щодо усунення виявлених корупційних ризиків, осіб, відповідальних за їх виконання, строки та необхідні ресурси; навчання та заходи з поширення інформації щодо програм антикорупційного спрямування; інші спрямовані на запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням заходи.

- Уповноважених працівників юридичної особи з питань застосування антикорупційних стандартів та процедур. Формування системи уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції в органах державної влади та місцевого самоврядування, на державних та комунальних підприємствах, в установах та організаціях має забезпечити належну реалізацію антикорупційного законодавства на національному та регіональному рівнях.

Для цих органів ефективними засобами уникнення корупційних ризиків мають стати скорочення дискреційних повноважень та відкриття доступу до інформації, якою володіють органи публічної влади. Особливе значення має інформація, що становить суспільний інтерес, а саме: відомості про використання публічних коштів, розпорядження державним або комунальним майном, особисті доходи, майно, видатки та зобов'язання фінансового характеру публічних службовців. Доступ до інформації є необхідним інструментом для проведення журналістських розслідувань, стимулювання громадянської активності в антикорупційній сфері, тим паче, що в демократичній державі активним суб'єктом антикорупційної політики має бути громадянське суспільство [10].

- Громадськість. Так, Законом України «Про запобігання корупції» запроваджено та введено в дію інститут «викривачів». Відповідно до ч. 1 ст. 53 вказаного Закону особа, яка надає допомогу в запобіганні і протидії корупції (викривач), - особа, яка за наявності обґрунтованого переконання, що інформація є достовірною, повідомляє про порушення вимог цього Закону іншою особою. Крім того, статтею 21 вказаного Закону передбачена участь громадських об'єднань, їх членів або уповноважених представників, а також окремих громадян в діяльності щодо запобігання корупції, шляхом наділення відповідними правами.

Запобігання злочинності, впливаючи на її основні детермінанти, здійснюються на декількох рівнях (загальносоціальному, спеціально-кримінологічному та індивідуальному) та за різними змістовними напрямками (організаційно-управлінському, правовому, економічному, технічному і т.д.).

Якщо загально соціальне запобігання має за мету загальну декриміналізацію обстановки в країні, не спрямовану на якийсь певний вид злочинності, то спеціально-кримінологічне запобігання враховує особливості злочинності конкретного виду.

Сучасні науковці, досліджуючи питання запобігання корупційних діянь, зазначають, що з метою зниження загального рівня поширення цих явищ в Україні необхідно [11, с. 214]:

– визначити стратегію соціально-економічного розвитку та здійснення адміністративної реформи. Будівництво правової держави і громадянського суспільства, – основа протидії корупційній злочинності. Косметичні зміни у системі державного управління, навіть за умови їх зовнішньої привабливості, не здатні поліпшити ситуацію з корупцією;

– сформувати ідеологію державної служби та іншої публічної діяльності. Нині комуністичні постулати відійшли у минуле, а ідеали української державності ще не вироблені. Пануючий серед чиновництва дух невизначеності й непевності у завтрашньому дні, відсутність моральних принципів і цінностей – один із важливих чинників корупційної злочинності;

– забезпечити реальну, а не декларативну відкритість влади, що вирішує такі завдання: повертає довіру людей до державних структур; створює несприятливі умови для корупційних злочинів; реалізує конституційні права громадян на достовірну інформацію у цій сфері;

– удосконалити антикорупційне законодавство та забезпечити дієвий механізм його реалізації. Це можна здійснити насамперед шляхом приведення національних нормативних актів у відповідність з міжнародно-правовими стандартами, законодавчого закріплення поділу корупційних діянь на види за ступенем суспільної небезпеки, розробки ефективних заходів щодо попередження, розслідування корупції та визначення процедури притягнення до відповідальності за вчинення корупційних діянь тощо;

– підвищити рівень та якість інформування суспільства щодо публічних процедур та антикорупційних можливостей громадян. Так, на думку В.І. Козака, найкращим способом боротьби з корупцією на персональному рівні є знання. Чим більше людина знатиме законодавство, механізми вирішення певного питання, тим більше вона буде захищеною від корупції [12];

– здійснити реальний вияв політичної волі. Політична воля у будь-якій державі, а особливо з недостатньо розвиненими демократичними інститутами, є дієвим засобом протидії корупції. За відсутності такої волі найдосконаліше законодавство має декларативний характер, а діяльність правоохоронних органів лише імітує боротьбу з корупційною злочинністю;

– зробити корупцію ризикованою і не вигідною – один з найефективніших способів, який вимагає залучення усіх соціальних можливостей держави і суспільства. Необхідно зазначити, поки чиновнику буде вигідно брати хабарі, красти, по-іншому зловживати владою, а ризик понести покарання буде мінімальним, доти ніякі репресивні заходи не дадуть позитивного результату. Збільшення соціальної ціни державної служби (престиж, матеріальна забезпеченість) і ризик корупційних злочинів – це те, що повинно бути покладено в основу антикорупційної політики [13, с. 123].

О.М. Костенко, О.Ю. Бусол виокремлюють головні напрямки протидії корупційній злочинності в Україні. Для вироблення ефективної державної політики протидії корупційній злочинності має бути побудовано концепцію комплексного впливу на прояви корупції, яка, серед іншого, включає: проведення повноцінної судової реформи; забезпечення кримінальної юстиції ефективними антикорупційними методиками; заходи, спрямовані на зменшення негативного інформаційного впливу олігархії на суспільне життя українців, зокрема через збільшення державних телеканалів, радіо, ЗМІ; безперервну інформаційну кампанію у суспільстві щодо антикорупційної поведінки її членів; підвищення рівня правової культури громадян; зменшення втручання держави в економіку, підвищення заробітної плати державним службовцям, іншим працівникам бюджетних організацій; наукове супроводження вироблення і реалізації державних заходів протидії корупції в Україні [14, с. 149].

У фаховій юридичній літературі виділяють три стратегії протидії корупції [15, с. 114, 115]:

1. Суспільне усвідомлення небезпеки корупції та її наслідків (усвідомлення);
2. Попередження та запобігання корупції (правильне управління);
3. Верховенство закону і захист прав громадян (припинення).

Робота органів влади і структур громадянського суспільства, як зазначає А. Суббот, повинна вестися відповідно до цих стратегій у двох головних напрямках [16, с.116]:

1. Приймати такі законодавчі акти, щоб можливість виникнення корупції при їх виконанні була б мінімальною, і неухильно виконувати їх.
2. Створювати умови як для протидії корупції, так і для громадської участі в даному процесі, розвивати участь і підвищувати ефективність.

Дослідження і виявлення причин виникнення корупції та досвіду боротьби з нею в інших країнах дозволяє розробити та упровадити комплекс заходів щодо запобігання та протидії корупції в Україні. До числа найбільш дієвих методів запобігання корупції нами віднесені такі:

1. Оптимізація штатів центральних апаратів. Кількість державних службовців має бути приведена у відповідність до повноважень, які покладені на той чи інший орган виконавчої влади. Крім того, в посадових регламентах державних службовців доцільно позначити загальні принципи їх службового зростання, критерії оцінки ефективності роботи, а також закріпити адміністративно-правові механізми використання кадрового резерву і ротатії кадрів в єдиній системі державної служби [17, с. 132].

2. Перероблення законодавчих актів запобігання та протидії корупції. Потрібне розроблення законодавчих актів, які сприяли б удосконаленню дисциплінарної практики, і формування режиму припинення корупції.[18, с.15].

3. Зниження рівня необґрунтованого владно-управлінського розсуду (дискреційних повноважень). Для зниження рівня необґрунтованого адміністративного розсуду в питанні застосування адміністративного примусу необхідно встановити правовий механізм, який не даватиме державному службовцю можливості вибору між застосуванням заходів попередження і заходів адміністративного покарання у разі виявлення державним службовцем адміністративного правопорушення [19, с. 111].

4. Використання досвіду інших країн. У Малайзії, наприклад, боротьба з корупцією принесла свої результати після видання закону, згідно з яким усі чиновники, які за час служби не були викриті в ганебних корупційних діях, при звільненні за віком отримують гідну пенсію і соціальні блага, можуть жити, ні в чому собі не відмовляючи. Під час служби чиновник справно виконує свої обов'язки, не бідує, але і не може розбагатіти [19, с. 117].

Найбільш помітні зусилля в боротьбі з корупцією демонструють Сполучені Штати Америки. Там діють «Принципи етичної поведінки урядових чиновників і службовців» 1990 року; закон про етику в урядових установах 1978 року, який встановив обов'язкову звітність деяких категорій службовців про їхній фінансовий стан; закон про контроль над організованою злочинністю, який передбачає статус недоторканності для деяких свідків; система федеральних законів про боротьбу з рекетом, тиском, корупцією, організованою злочинністю – так звані закони РІКО, прийняті ще в 1970 році. Варто наголосити, що саме на основі законів РІКО Сполученим Штатам вдалося знизити рівень корупції, організованої злочинності, наркобізнесу. Сутність законів в активному застосуванні інституту конфіскації у членів злочинних організацій, корупціонерів і застосуванні кримінальної відповідальності до юридичних осіб [20, с. 35].

В даному аспекті як позитивний момент варто відмітити запровадження і в національному законодавстві кримінальної відповідальності юридичних осіб. Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України стосовно відповідальності юридичних осіб» від 23 травня 2013 року Загальну частину КК України доповнено розділом XIV-1 «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб».

5. Створення інститутів із боротьби з корупцією, що мають повноваження для розслідування та припинення даного діяння. Серед спеціальних антикорупційних органів, діяльність яких спрямована на запобігання та протидію корупції, доцільно виділити Державне бюро розслідувань, Національне антикорупційне бюро України, Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру, Антикорупційний суд.

6. Забезпечення належного функціонування Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення.

7. Виховання неприйняття корупції в суспільстві. Безперечно більш інтегрована у роботу державних органів система тренінгів і консультування надала б питанням доброчесності новий рівень важливості та підвищила б обізнаність суб'єктів, на яких поширюється дія антикорупційного законодавства, щодо них.

8. Масштабна реформа державного управління, спрямована на зниження розміру державного апарату та підвищення його ефективності [21, с. 59].

Висновки. Підсумовуючи викладене вище, можна сформулювати низку висновків, які характеризують стан запобігання корупційним злочинам в Україні на сучасному етапі розвитку нашої держави та суспільства. Незважаючи на суворість санкцій, передбачених за порушення антикорупційного законодавства, їх практична реалізація не досягає рівня, необхідного та достатнього для запобігання новим корупційним проявам. Державна політика у сфері протидії корупції не має системного характеру, а дії державних органів не є скоординованими та злагодженими. Втім, для досягнення реального успіху в запобіганні корупційним злочинам необхідно, щоб нетерпимість до корупції стала частиною нашої загальнонаціональної культури, складовою менталітету нашої нації. Це завдання сьогодні повинно вирішуватися комплексно, одночасно в усіх напрямках: від вдосконалення законодавства, роботи правоохоронної і судової систем – до правової свідомості та виховання в громадян нетерпимості до будь-яких, у тому числі побутових, проявів корупції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Матеріали четвертого всеукраїнського муніципального опитування Міжнародного республіканського інституту URL: http://ratinggroup.ua/research/regions/chetvertyu_vseukrainskiy_municipalnyy_opros.html.
2. Засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки: Закон України від 14.10.2014 № 1699-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18>.
3. Аристотель. Політика. Соч. в 4-ох томах. М.: Мысль, 1975. 550 с.
4. Шемякін О.В. Протидія і запобігання корупційним злочинам у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. К., 2013. 19 с.
5. Судова влада України. Офіційний веб-портал // Види і ознаки корупційних діянь URL: <http://court.gov.ua/tu22/korupcia/9587/>.
6. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18/print>.
7. Про національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19/print>.
8. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

9. Магомедов К. О., Пономаренко Б. Т., Лобанов П. А. Противодействие коррупции в системе государственной службы: учебное пособие. Курск: Изд-во Акад. госслужбы, 2011, 256 с.
10. Боковикова Ю.В. Механізм протидії корупції. *Теорія та практика державного управління*. 2017. 1(56). URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2017-1/doc/2/02.pdf>.
11. Цимбал П.В., Кимлик Н.В., Ляшенко М.М. Попередження корупційних злочинів. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право)*. 2012. 4 (59). С. 211–216.
12. Козак В.І. Феномен корупції: науковий погляд на реальний стан в Україні URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu_upravl/2011_2/30.pdf.
13. Невмержицький Є. Політична корупція: сутність, зміст, механізми протидії. *Право України*. 2008. № 7. С. 132.
14. Костенко О.М., Бусол О.Ю. Концепція протидії корупційній злочинності в Україні потребує нових підходів: основні тези. *Публічне право*. 2016. № 2 (22). С. 143–151.
15. Суббот А., Дем'янчук Ю. Засоби протидії та запобігання корупції в умовах реформування законодавства. *Адміністративне право і процес*. 2017. № 6. С. 113–117.
16. Суббот А.І., Костенко В.М. Шляхи покращення правового забезпечення протидії корупції в правоохоронних органах. *Бюллетень Міністерства юстиції України*. 2014. № 1. С. 115–120.
17. Невмержицький Є.В. Корупція в Україні: причини, наслідки, механізми протидії: монографія / Є.В.Невмержицький. К.: КНТ, 2008. С. 298–309.
18. Гвоздецький В.Д. Оновлення адміністративно-правового механізму запобігання і протидії корупції в Україні, урухомлене революцією гідності. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. № 4 (75). 2014. С. 20–29.
19. Чемерис І.В. Зарубіжний досвід протидії корупції в системі державного управління. *Стратегічні пріоритети*. 2015. №3(12). С. 110–118.
20. Лавренюк Ю.Ф. Пріоритетні напрями антикорупційної політики України. *Державне управління*. 2014. № 1 (1). С. 35–37.
21. Кулик Л.М. Проблема асоціального у людській свідомості та поведінці. Морально-етичні засади реформування кримінального законодавства України. Дніпропетровськ: Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2015. С. 59–61.

REFERENCES:

1. Proceedings of the Fourth All-Ukrainian Municipal Survey of the International Republican Institute. Retrieved from: http://ratinggroup.ua/research/regions/chetverty_y_vseukrainskiy_municipalnyy_opros.html [in Ukrainian].
2. Law of Ukraine "Fundamentals of State Anti-Corruption Policy in Ukraine (Anti-Corruption Strategy) for 2014-2017" № 1699-VII. (2014, October 14). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18> [in Ukrainian].
3. Aristotle. (1975). *Politics*. (Vols. 1-4). Moskva: Mysl' [in Russian].
4. Shemyakin, O. V. (2013). *Combating and preventing corruption in the field of public service and professional activities*. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
5. Types and signs of corruption. The Judiciary of Ukraine. *The official web portal*. Retrieved from: <http://court.gov.ua/tu22/korupcia/9587> [in Ukrainian].
6. Law of Ukraine on the Prosecutor's Office No. 1697-VII. (2014, October 14). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18/print> [in Ukrainian].
7. Law of Ukraine on National Police No. 580-VIII. (2015, July 2). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19/print> [in Ukrainian].
8. Law of Ukraine on Prevention of Corruption No. 1700-VII. (2014, October 14). Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> [in Ukrainian].
9. Magomedov, K.O., Ponomarenko, B.T., Lobanov, P.A. (2011). *Anti-corruption in the public service system: a training manual*. Kursk: Izd-vo Akad. gossluzhby [in Ukrainian].
10. Bokikova, Yu.V. (2017). Anti-corruption mechanism. *Teoriya ta praktyka derzhavnoho upravlinnya*, 1 (56). Retrieved from: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/tpdu/2017-1/doc/2/02.pdf> [in Ukrainian].
11. Tsymbal, P. V., Kimlik, N. V., Lyashenko, M. M. (2012). Prevention of corruption crimes. *Naukovyy visnyk Natsional'noho universytetu DPS Ukrayiny (ekonomika, pravo)*, 4 (59), 211–216 [in Ukrainian].
12. Kozak, V. I. The phenomenon of corruption: a scientific perspective on the real situation in Ukraine. Retrieved from: <http://www.nbu.gov.ua> [in Ukrainian].
13. Nevmerzhitsky, E. (2008). Political corruption: essence, content, mechanisms of counteraction. *Pravo Ukrayiny*, 7, 132 [in Ukrainian].
14. Kostenko, O. M., Busol, O.Yu. (2016). The concept of combating corruption in Ukraine needs new approaches: main points. *Publichne pravo*, 2 (22), 143–151 [in Ukrainian].
15. Saturday, A., Demianchuk, Y. (2017). Means of counteracting and preventing corruption in the context of legislative reform. *Administratyvne pravo i protses*, 6, 113–117 [in Ukrainian].
16. Saturday, A.I., Kostenko, V.M. (2014). Ways to improve the legal enforcement of anti-corruption in law enforcement. *Byulleten' Ministerstva yustytisyi Ukrayiny*, 1, 115–120 [in Ukrainian].

17. Nevmerzhitsky, E. V. (2008). *Corruption in Ukraine: causes, consequences, counteraction mechanisms: monograph*. Kyiv: KNT [in Ukrainian].
18. Gvozdetsky, V.D. (2014). Updating the administrative and legal mechanism of preventing and combating corruption in Ukraine, driven by the dignity revolution. *Zovnishnya torhivlya: ekonomika, finansy, pravo*, 4 (75), 20 – 29 [in Ukrainian].
19. Chemeris, IV (2015). Foreign experience in combating corruption in public administration. *Stratehichni priorytety*, 3(12), 110– 118 [in Ukrainian].
20. Lavrenyuk, Yu. F. (2014). Priority directions of anti-corruption policy of Ukraine. *Derzhavne upravlinnya*, 1 (1), 35– 37 [in Ukrainian].
21. Kulik, L.M. (2015). *The problem of the asocial in human consciousness and behavior. Moral and ethical principles of reforming the criminal legislation of Ukraine*. Dnipropetrovs'k: Dnipropetr. derzh. un-t vnutr. sprav [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.10.2019

УДК 343.979:94(477)

Саблук С.А.,
провідний науковий співробітник
Науково-дослідного інституту публічного права,
доктор юридичних наук

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ЗЛОЧИННІСТЮ В РОКИ КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ (ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

У статті здійснено історико-правовий аналіз особливостей організації в Україні кримінально-правового контролю за злочинністю в умовах колективізації. З'ясовано, що в процесі реалізації радянської репресивної політики у 20-30-х роках ХХ ст. контроль за злочинністю набув вкрай викривлених форм, які передбачали перетворення правоохоронних органів на каральні. Обґрунтовано, що для забезпечення диктатури вищого партійного керівництва було прийнято ряд нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання суспільних відносин в умовах тоталітаризму. Доведено, що зусилля влади, спрямовані на розкол селянства за майновою ознакою з метою отримання коштів на здійснення індустріалізації, з одного боку, використовувалися для формування нових уявлень про характер контролю за злочинністю на основі широкого застосування силових методів, а з іншого - формувало у населення відповідну правосвідомість, де полюсами протистояння нерідко виступали громадяни та держава.

Ключові слова: протидія злочинності, контроль за злочинністю, тоталітарний режим, репресії, колективізація, диктатура.

Sabluk S. PECULIARITIES OF ORGANIZATION OF CRIMINAL AND LEGAL CONTROL FOR CRIME IN THE YEARS OF COLLECTIVIZATION (HISTORICAL AND LEGAL ASPECT)

There was made, in the article, a historical and legal analysis of peculiarities of organization of criminal and legal control for crime in Ukraine in conditions of collectivization. It was found out that in the process of realization of Soviet repressive politics in 20 – 30's of the XX century the crime control took on extremely distorted forms that involved turning law enforcement agencies into punishment. It was substantiated that a number of normative legal acts aimed at regulating social relations in the conditions of totalitarian regime were adopted to ensure the dictatorship of the top party leadership. It was proved that the efforts of the authorities aimed at the split of the peasantry on property indications with the purpose of obtaining the funds for the implementation of industrialization, on the one hand, were used to form new ideas about the nature of crime control based on the widespread use of forceful methods, and on the other hand, formed the population justice, where citizens and the state often acted as the poles of confrontation.

Key words: combating crime, crime control, totalitarian regime, repressions, collectivization, dictatorship.

Постановка проблеми. Формування ефективної системи протидії злочинності значною мірою залежить від рівня наукової концептуалізації даної проблеми. Адже наукове обґрунтування шляхів і методів оптимізації антикриміногенного впливу державних інституцій та структур громадянського суспільства допомагає вивчити і врахувати відпрацьований десятиліттями досвід криміналітету в адаптації до законодавчих змін і супротиві правоохоронним органам. У зв'язку з цим зростає роль історико-правових досліджень боротьби із злочинністю, які в поєднанні із відповідними теоретичними надбаннями формують необхідне підґрунтя для обґрунтованих узагальнень, висновків і рекомендацій, спрямованих на вдосконалення механізму кримінально-правового контролю за злочинністю. При цьому потрібно зауважити, що як світовій, так і вітчизняній історії відомі факти, коли злочинцем себе виявляла сама держава, її командно-адміністративний апарат, партійна верхівка та й численна кількість простих громадян, які будь-якими способами намагалися забезпечити собі лояльне ставлення з боку тоталітарної системи. Вивчення сьогодні подібних історичних фактів також необхідне для розбудови української демократичної, правової держави і розвитку громадянського суспільства. Відтак, комплексний, всебічний аналіз проблеми боротьби із злочинністю сприятиме визначенню тенденцій, розробленню стратегії і тактики протидії злочинності та іншим правопорушенням.